

BARBARA PUKALSKA

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków

ORCID: 0000-0002-0013-7395

**MAŁGORZATA PACHOWICZ: LEKSYKA MŁODZIEŻY.
TRADYCJA, ROZWÓJ, KREATYWNOŚĆ**

Przedstawiona monografia sytuuje się w kręgu badań nad językiem młodzieży. Wkład do badań w tym zakresie wnieśli tacy badacze jak: Kazimierz Ożóg, Małgorzata Karwatowska, Jan Miodek, Jerzy Obara, Małgorzata Świącicka, Halina Zgółkowa. Istotne na tym polu są również zasługi Małgorzaty Pachowicz, piszącej już wcześniej o języku uczniów.

Książka składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych szczegółowym *Wstępem*, w którym Autorka przypomina o podstawowych cechach polszczyzny uczniów i studentów, akcentując jednocześnie potrzebę zwrócenia uwagi zarówno na pewną stałość, jak i na zmiany obserwowane w zasobie leksykalnym kolejnych pokoleń młodzieży. Celem monografii, „która wpisuje się w nurt rozważań dotyczących języka młodzieży, jest omówienie zjawisk trwałości i zmienności leksyki będących swoistymi wyznacznikami kreatywności osób należących do tej grupy środowiskowej” (s. 9). Badaczka zaznacza: „To zagadnienie marginalnie pojawiało się w opisach polszczyzny młodych ludzi, ale nie było przedmiotem oddzielnych opracowań dotyczących tego zagadnienia. [...] Materiał słownikowy pozwolił mi na szczegółową analizę zagadnień dotyczących trzech aspektów leksyki młodych ludzi, tzn. jej trwania, zmienności i różnorodności, w których odzwierciedla się niezwykła kreatywność kolejnych pokoleń młodzieży” (s. 9).

Rozdział I (*Materiałowe podstawy rozważań*) składa się z dwóch części. Pierwsza z nich poświęcona jest przedstawieniu zakresu i charakterystyki materiału badawczego. Wśród źródeł, do których sięga Autorka, znajdują się zarówno zamknięte drukowane zbiory leksyki, jak i wciąż aktualizowane zbiory internetowe. Do pierwszej grupy należą słowniki i słowniczkę leksyki uczniowskiej, studenckiej i młodzieżowej oraz publikacje zawierające tego typu słowniczkę (łącznie ponad 20 pozycji, wśród nich np. *Gwara studencka* autorstwa Bronisława Wieczorkiewicza, *Słownik gwary studenckiej* czy też *Słownik slangu młodzieżowego*). W drugiej grupie mieszczą się internetowe źródła leksyki uczniowskiej, studenckiej i młodzieżowej, m.in. *Słownik języka studentów Uniwersytetu Warszawskiego* oraz *Słowniczek współczesnej gwary uczniowskiej*. Wspomniane źródła są następnie szczegółowo omawiane. Drugi podrozdział służy przedstawieniu dotychczasowych badań językoznawczych na temat słownictwa młodzieży. Wyróżniono w nim kilka grup publikacji, a wśród nich m.in. poświęcone

przezwiskom młodzieżowym, językowemu obrazowi świata młodych ludzi, sposobom wzbogacania zasobu leksykalnego czy też poszczególnym cechom języka młodzieży, w tym ekspresywności, komizmowi, ironii, metaforyczności.

Rozdział II (*Teoretyczno-metodologiczne podstawy rozważań*) ma budowę trójdzielną. M. Pachowicz słusznie zauważa, że w „analizie zmian i trwałości słownictwa młodych ludzi gromadzonego w określonym czasie niezwykle ważne staje się ustalenie zakresu i znaczenia terminologii, jaką stosuje się w odniesieniu do omawianych zagadnień” (s. 27), dlatego w części pierwszej przedstawia wieloznaczność terminologiczną pojęć *młodzież* i *język młodzieży*. Badaczka przywołuje różne ujęcia i przyjmuje, że do grona młodzieży zaliczają się osoby w wieku od ok. 10 do ok. 24 lat, zaznacza jednak, że te granice są podatne na przesunięcia i wspomina i istnieniu także dwóch innych kryteriów przynależności do wspomnianej grupy, a są nimi czynność uczenia się lub studiowania oraz pewien wspólny system wartości. Następnie mowa jest o trwałości i zmienności, które charakteryzują leksykę młodzieży. Autorka wyróżnia i analizuje obydwa te elementy, podkreśla również ich współistnienie: „W leksyce uczniowskiej i studenckiej trwałość i zmienność współistnieją ze sobą. Są cechami odnoszonymi się nie tylko do obecności w zasobie słownikowym leksemów stałych, niezmiennych lub nowych, innowacyjnych. To także niezmienność i zmienność w sposobach bogacenia zasobu słownictwa (wykorzystywania procesów nazwotwórczych i słowotwórczych) oraz w jego zakresach tematycznych” (s. 37). W trzeciej części II rozdziału przedstawiona została metodologia badań słownictwa młodzieży. Udokumentowanie danego wyrazu w źródłach zarówno z XX, jak i XXI w. potraktowała badaczka jako dowód na trwanie danej jednostki w polszczyźnie młodzieży. Ponadto zwróciła uwagę na to, czy niezmienną pozostała jedynie forma jednostki, czy również jej znaczenie. Z kolei jednostki notowane tylko w źródłach XX-wiecznych lub wyłącznie w tych pochodzących z XXI w. uznane zostały za okazjonalizmy. Do tradycyjnych mechanizmów poszerzania zasobu słownictwa zalicza M. Pachowicz te znajdujące odzwierciedlenie w źródłach z obydwu stuleci. Warto dodać, że badaczka odwołuje się także do wyników ankiety sondażowej przeprowadzonej wśród studentów PWSZ w Tarnowie, której wyniki zaprezentowano w rozdziale IV.

Najobszerniejszą część monografii stanowi rozdział III (*Trwanie i mechanizmy zmian odzwierciedlone w słownictwie młodzieży*). Liczy on siedem podrozdziałów. Pierwszy z nich porusza problem kreatywności leksykalnej młodzieży. Autorka zauważa: „Gry i zabawy z językiem, wykorzystywanie różnorodnych mechanizmów nazwotwórczych i słowotwórczych, przekraczanie reguł i zasad tworzenia nowych wyrazów obowiązujących w polszczyźnie oficjalnej powoduje, że słownictwo młodych ludzi wyróżnia tę grupę, zaskakuje pomysłowością i różnorodnością struktur i znaczeń” (s. 45). Drugi podrozdział poświęcony jest zapożyczeniom z języków obcych. Badaczka zaznacza, że pochodzą one z tych języków, które są dla młodzieży w jakiś sposób istotne — np. ze względu na program nauczania w szkole, modę lub z powodów geopolitycznych. Mamy zatem zapożyczenia z języka angielskiego (tu np. *boyfriend, freestyle, yeah!*), ale też z języka francuskiego (np. *pardon, rendez-vous*), hiszpańskiego

(np. *buenos dias*), niemieckiego (*fest, jubel*) oraz łaciny (*exercitium, tabula*). Czasem przejęta została i forma, i znaczenie, w innych przypadkach znaczenie uległo zmianie. Autorka wyróżnia również zapożyczenia fonetyczne i czasowniki powstałe w wyniku adaptacji fleksyjnej (w tej drugiej grupie mowa m.in. o przyrostkach tematycznych *-ać, -ić, -nąć* oraz *-ować*; znajdziemy tu np. wyrazy: *googlać, arbajtować, densić czy luknąć*). Małgorzata Pachowicz analizuje także hybrydy leksykalne i ciągi wyrazów wywodzące się od podstawowego wyrazu obcego (np. utworzone od przymiotnika angielskiego *crazy*: *krejzol, krejzolka, krejzolski i krejzolsko*).

Trzeci podrozdział traktuje o zapożyczeniach wewnętrznych. Tu omawiane są dialektyzmy (np. *ino, lysoń, bryndza*), regionalizmy (np. *picować, migać się, fest, sznycel*) oraz archaizmy (np. *polewka, kmieć, katapulta*). Autorka zauważa, że regionalizmy „są swoistym urozmaiceniem leksyki młodych ludzi, którzy posługując się nimi, ubarwiają swój język i równocześnie zachowują i przekazują elementy tradycji obecnej w ich środowiskach rodzinnych, szkolnych czy lokalnych. Młodzież używa regionalizmów albo w ich znaczeniach podstawowych, pierwotnych, albo też nadaje im znaczenia nowe, w których odbija się wielowymiarowe postrzeganie przez nią otaczającego świata” (s. 71). Przedmiotem zainteresowania badaczki w tym podrozdziale jest też słownictwo środowiskowe (np. *chawira, karakan, gryps*) oraz zawodowe, m.in. z dziedziny sportu lub medycyny (np. *aerobik, pacjent*). Czytelnik może się dowiedzieć, że w obrębie leksyki młodzieży ze zbiorów z przełomu XX i XXI w. ciekawą grupę stanowi słownictwo pochodzące z języka narkomanów (np. *dragi, działka, brać*). Dobrym rozwiązaniem jest zastosowana przez Autorkę forma tabelaryczna, dzięki której informacje przedstawiono w sposób przejrzysty i jasny dla odbiorcy. Przykładowo: czytelnik zainteresowany wspomnianą leksyką narkomanów i jej funkcjonowaniem w języku młodzieży bez trudu odnajdzie w tabeli odpowiedni wyraz, sprawdzi w kolumnie obok jego znaczenie w środowisku narkomanów, a następnie jego znaczenie i synonimy w języku młodzieży.

W czwartym podrozdziale M. Pachowicz poświęca uwagę frazeologizmom. Wyróżnia dwie główne podgrupy: frazeologizmy o funkcji sprawczej (np. wyrażające polecenia, groźby lub prośby) oraz frazeologizmy o funkcji ekspresyjnej (np. *wstawić kit, czaić bazę*). Autorka zauważa, że: „Młodzi ludzie, wypowiadając się np. na temat ‘osoby, która wygląda źle, nieładnie’, potrafią stworzyć gamę związków wyrazowych wyrażających dezaprobatę” (s. 113). W podrozdziale piątym omawiane są ucięcia (np. *plasta, muza*), uniwerbizmy, czyli pojedyncze wyrazy zastępujące dwa lub więcej wyrazów (np. *zerówka* ‘egzamin zerowy, przed sesją egzaminacyjną’), złożenia (np. *gimbuda* ‘gimnazjum’) i kontaminacje (np. *dżampreza, galopend*). Badaczka zaznacza: „Wyrażaniu emocji i ekspresji w sposób skrótowy, a przez to wyrazisty i zdecydowany, służą przede wszystkim struktury powstające w wyniku dezintegracji (skrócenia) tematu słowotwórczego. W słownictwie młodzieży ucięcie może stanowić główny mechanizm tworzenia wyrazów, może również towarzyszyć innym technikom derywacyjnym” (s. 123).

W podrozdziale szóstym poruszono problem aluzji leksykalnych, które — jak zauważa M. Pachowicz — charakteryzuje swoista zabawa językowa. Autorka wyróżniła

m.in. skojarzenia odnoszące się do osób prowadzących zajęcia z różnych przedmiotów szkolnych (na tej zasadzie zostały utworzone np. *rusalka* ‘nauczycielka rosyjskiego’, *alchemik* ‘nauczyciel chemii’) czy też do różnych cech belfrów (np. do ich wieku lub wyglądu). W podrozdziale VII charakteryzowane są eponimy, m.in. te wywodzące się od imion lub nazwisk znanych postaci (np. *schwarzenegger* ‘umiętniony mężczyzna’) czy też nawiązujące do nazw własnych różnych obiektów (np. *alcatraz* ‘dom akademicki’).

Ostatni rozdział pracy (*Zjawiska kontynuacji i zmiany w świadomości językowej współczesnej młodzieży*) zawiera dwa podrozdziały zawierające omówienie ankiety sondażowej mającej na celu „uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy współcześni studenci znają [...] słownictwo obecne w polszczyźnie kolejnych pokoleń uczących się i studiujących, a jeśli tak, to czy używają go w takich samych znaczeniach jak ich poprzednicy” (s. 40). Respondenci, którymi byli studenci PWSZ w Tarnowie (315 osób w wieku od 19 do 24 lat), mieli dopisać objaśnienia do podanych w ankiecie wyrazów, wśród których znalazły się m.in. nazwy przedmiotów szkolnych, ocen czy elementów związanych z rzeczywistością pozaszkolną i pozauczelnianą. Wyniki pokazały zarówno zmienność, jak i trwałość tego typu leksyki. Studenci „są niejako spadkobiercami minionych pokoleń i nadal posługują się przekazanym im słownictwem” (s. 152). Badaczka zauważa, że na zmianę znaczeń mogły wpłynąć realia, które również podlegają zmianom, kolejnym powodem może być naturalna dla młodzieży chęć zabawy językiem. Wyniki wskazują również na znajomość słownictwa środowiskowego wśród młodzieży i tym samym na istnienie pewnej wspólnoty osób uczących się, „ponieważ studenci PWSZ ukończyli różnego typu szkoły ponadgimnazjalne i przenieśli wiele określeń z języka uczniowskiego do polszczyzny, jaką posługują się w nowej uczelnianej rzeczywistości” (s. 153).

Po zakończeniu IV rozdziału M. Pachowicz przedstawia kilkunastosekcyjne *Podsumowanie* w językach polskim i angielskim. Co nowego wnosi omawiana pozycja i dlaczego warto po nią sięgnąć? Książka M. Pachowicz to interesująca i rzetelna monografia prezentująca oryginalne ujęcie ważnego tematu, który do tej pory był poruszany jedynie marginalnie. Autorka sięga do wielu źródeł słownictwa — zarówno drukowanych, jak i internetowych. Przedstawione przez badaczkę rozważania stanowią cenny wkład w badania nad językiem młodzieży. Do lektury zachęca również przejrzysta kompozycja pracy i czytelne tabele ułatwiające szybkie odnalezienie potrzebnych informacji. Wszystko to sprawia, że jest to ważna pozycja naukowa, interesująca zarówno dla badaczy języka młodzieży, jak i dla każdego, kogo ciekawi słownictwo młodzieżowe.